

KÖZÉRTDEK

TOLNAVÁRMEGYE TÁRSADALMI, KÖZIGAZGATÁSI ÉS GAZDASÁGI ÉRDEKEIT KÉPVISELŐ HETILAP.

AZ ORSZÁGOS M. KIR. SELYEMTENYÉSZTÉSI FELÜGYELŐSÉG HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden szombaton.

Kiadóhivatal: Báter-nyomda, Kaszinó-Bazár épület.

Az előfizetési pénzek és hirdetések ide küldendők.

HIRDETÉSEK

legjuttányosabb számítással, díjszabás szerint.

Felelős szerkesztő:

BODNÁR ISTVÁN.

Belmontatásak:

JANOSITS KÁROLY. KOVÁCH ALADÁR.

Kiadja Báter János nyomdája Szekszárdon.

Szerkesztőség: Széchenyi-uteza 1085. szám.

Ide küldendők a lapot érdeklő összes közlemények.

ELŐFIZETÉS:

egész évre 10 kor., félévre 5 kor., negyedévre 2 kor. 50 fill.

NÉPTANTÓKNAK,

ha az előfizetést egész évre előre beküldik: 5 kor.

Gróf Apponyi Géza főispán beiktatása.

Szekszárd, 1906 május 14.

Tolnavármegye és székhelye, Szekszárd közel 23 esztendő óta nem látott ünnepségnek színhelye volt a mai napon. 1884 december 10-ik napján gróf *Széchenyi Sándort*, a most nemrégiben közbecsüléssel nyugalomba vonult főispánt várta e vármegye lelkesedéssel s ma utódját gróf *Apponyi Géza* kir. kamarást fogadta nagy ünnepséggel, de nem csak külső pompával, hanem egyenes, őszinte magyar szívvvel, a neki előlegezett hittel és bizalommal.

A modern élet sok szép tradíciónak elvágta életgyökerét. Nem egy ősi intézmény hasztalan kapaszkodik a mai élet talajába, nem tud ott megélni. A régi vármegye is átalakult modern közigazgatási szervvé, de azért sok tekintetben megmaradt a — réginek. A bizarrt, különöst szerető kertész idomítja nemcsak a díszcserjék, de a gyümölcsfa ágait is. A vármegyének, ennek az öreg fának galyai között is hányszor csattogott már a kertészek ollója, hajlékonynak hitt ágaiból két szót akartak kiformalni: állami omnipotencia, de a fa megázta galyait, ezzel feloldta lekötöző bilincseit, hajolni nem tudott, de nem is akart. Leacsapkodták hát a renitens hajtásokat, de az öregfa ezt is kibirta, sőt a nehéz időben magasabb sudárba szökött, nőtt, mint a palma a súly alatt, megmutatta, hogy életerős a gyökere, mert hisz a mélyről, az ezredéves multból szívja az életnedvet és ezzel az — örökéletet.

Éppen ilyen a főispáni méltóság is. Fényét, ragyogását a mindennapi élet szürkésége sem tudja elhomályosítani. Mint felesleges intézményt sokszor megtámadták, de mindannyiszor rájöttek, hogy a fényes mente is ellehetne az arany paszománt nélkül, de hát *magyar mente* volna-e az akkor? A főispánság is megmaradt továbbra is speciális magyar dísznek és méltóságnak.

Magát az ősi intézményt szent István létesítette. Feloszlatta az őshazából hozott törzsszerkezetet és szálásokat, 45 megyét szervezett, a várak nevét adván a vármegyéknek. Minden megye élére várispánt (comes) rendelt, kiknek sorából aztán a századok folyamán nem egy hatalmas oligárcha, valóságos kiskirály került ki. A várispán volt az egyes várszerkezetbe tartozó hadak vezére, a néposztályok bírása, a közbiztonság őre s a közjóvedelem kezelője. A királyi végrehajtó hatalom jó részét is

ők gyakorolták. 1298-tól már nemesek felett is ítélnék, 1504-ig ők nevezik ki udvarbírájukat, az alispánokat is. Később egész várkerületeket kaptak egyes családok s kiskoruk is örökölték a várispánságból kifejlődött főispánságot. E hatalmi tultengés aztán mindinkább a vármegyék s alispánok kezébe juttatja az önkormányzati jogok gyakorlását s a főispán az 1848-ki, de legkivált az 1872 XLII. t.-cz. hozatala óta: összekötő hid a kormány, az államhatalom és az önkormányzat között, vagyis az államkormány képviselője a törvényhatósági közigazgatásban.

Ebbe a szép multu s a jelenben is fényes méltóságba ült be a mai napon gróf *Apponyi Géza*, vármegyénk új főispánja.

Hozta Isten, örömmel üdvözljük. Nem jön hozzánk idegenül. Családi tradíciók fűzik e vármegyéhez. Családjának nagynevű tagjai *Apponyi Antal* és *György* már ültek is e vármegye főispáni székében. Nekünk különben is jóleső örömünk, ha fényes multa visszatekintő családok sarjai beletalálják magukat a modern átalakulásba s részt kérnek a mégis csak demokrata társadalom nemzetfentartó munkájából. Hol lenne ma ez a szegény Magyarország, ha a nemzet elitje, a hatalmas főúri osztály már korábban erre az álláspontra helyezkedik és saját külön világából leszáll a közélet porondjára s teljesen össze-forrva a nemzettel, irányítja annak sorsát és jövőjét.

Az új főispán nem tartozik azok közé, a kiket csak a legujabb kor, hogy úgy mondjuk, hangosabb hazafisága ihlet meg s ébreszt a kötelesség tudatára. Ha nem működött is tényleg a közhivatali pályán, de élénk figyelője volt közállapotainknak, volt érzeke

a közügyek iránt s a hol tér nyitott számára, teljes ambícióval s férfias akarattal látott a feladat megoldásához.

Programjának részleteit velünk együtt a nagy közönség is még csak ezután fogja megismerni. Ezért állásának disze, fényes volta ma még mindnyájunkra kötelezővé teszi Madách szavait: „Hódolat illet és nem bírálat.” Hiszünk azonban, hogy az a férfiú, ki a családi élet csendes örömeit, a nagy vagyon által is biztosított szabad és független életet, felcseréli egy zajosabb élettel, a ki oda lép a nyilvánosság fórumára, hol nem suttogó szellők enyelegnek, de sokszor csipős szél fúj, sőt tomboló viharok süvöltenek, hol birokra kél száz meg száz ellentétes érdek, csatát vív ármány, alatomosság, jól palástolt

önérdek, hol a tehetség, egyéni megbízhatóság csendes szavát nem egyszer tulharsogja az öblös hang, hol hálót szönek a kapzsiság, a haszonlesés leskelődő pókjai, s szerényen hajlongnak a rút önzés, a sima alázat, a talpnyalás jól öltözött lovagjai, végül a hol a begombolt toga pretextákról sohasem tudhatja: béke vagy háboru — mondom az a férfi, a ki erre a göröngyös utra lép bizonyára nagy elhatározásokat hoz magával.

Hozzon is!

Forr, izzik az egész társadalom, az egész közélet. Izzó láva és hamu fedi a haza földjét. Nem baj. Böles kezek, ha elengyengetik, élet fakad belőle. Így van minálunk is. Erős kéz kell ide is. Hány felvetett üdvös eszme alussza örök álmát? Hány megoldatlan közkérdés várja a férfias cselekvést? Kar kell ide, s erős akarat, mely vezessen, támogasson, szem a mely lát, fül a mely hall, kéz a mely tesz.

De elég ennyi. Nem illik, hogy mi adjunk grammatot, mikor, a ki jön, bizonyára többet hoz a tarsolyában, mint a mit mi most itt hevenyében elmondottunk.

Isten hozta tehát új főispánunkat. Érezze magát itt jól, mint magyar ember, magyar emberek közt. A nagy közönség megnyilatkozó bizalma és szeretete ihlesse meg lelkét, serkentse munkára. Ha a megyének él, városunknak él: mindnyájunknak él. Ekkor pedig meg lesz jutalma; a nagy közönség maga módosítja, majd Madách szavait s nem azt mondja: hódolat illet és nem bírálat, de a bírálat is átalakul hódolattá.

Isten hozta!

B.

A tegnap lezajlott beiktatási ünnepségről a következőkben számolunk be:

Elindulás hazulról.

Högyészen a kastélyából kiinduló grófot a községház előtt felállított diadalkapunál fehérbe öltözött leánykák fogadták, kiknek egyike kis beszéd kíséretében szép csokrot nyújtott át a grófnak. Itt várták már a főispánt Högyész község küldöttségén kívül Dióberény, Duzs, Szakály, Gyulaj, Kurd, Döbrököz és Kalaznó községek előljárósa és képviselőtestületének küldöttjei s az ekkor már 32 kocsi szaporodott kíséret kiindult a feldisített községből. Azt a tiszteletet és szeretetet, mely a főispánt Högyészen körülveszi, mi sem jellemezheti jobban, mint hogy a község minden házat virágokkal, zászlókkal, a legszegényebb is egy-egy piros kendővel és virággal feldisítette. — Murga község előtt a községi előljáróság és lakosság lelkes éljenzéssel tüntetett az új főispán mellett. — Kétyen diadalkapuvál várták a főispánt, kit itt a község jegyzője, lelkésze és egy kislány üdvözölte beszéddel a völgyeségi járás határánál Szentiványi Miklós főszolgabíró fogadta nagy küldöttséggel. Zombára érve szépen diszített diadalkapu alatt Razgha Lajos plébános üdvözölte a főispánt. A központi járás határában Bajó Pál főszolgabíró fogadta, Harez község határában ennek a községnek előljárói, képviselői és tüzoltótestülete, a Sióagárd községből jövő utnál pedig az előljáróság és képviselőtestület lelkes éljenzéssel üdvözölte az arra menő főispánt. Az uton csatlakozott küldöttségekkel ekkor már 70 fogat kísérte a főispánt.

A bevonulás.

A szép ragyogó májusi nap verőfénye már jókor reggel nagy tömegeket esalt ki az utcára, a kíváncsiak egész serege állta el az utcát, hogy gyönyörködjék Szekszárdnak rég nem látott pompájában. A házak a városházától kezdve a Séd-hídig kivétel nélkül lobogó díszben álltak — s ettől kezdve az újárás végéig is sohasem lehetett annyi nemzeti színű lobogót látni. Fél nyolcz tájban a városházából hosszú kocsis sor robogott ki. Az elsőben dr. *Hirling* Ádám polgármester és dr. *Török* Ottó foglalt helyet díszmagyar ruhában. A második kocsiiban pedig *Janosits* Károly városi főjegyző, *Nagy* György gazdasági tanácsos, a következőkben a rendőrkapitány s a tisztikar, a városi képviselő testület 40—50 tagja vonult ki az újárás végére. Szekszárd város itt szépséges diadalkaput állított fel, tetején, oldalt zászlódiszszel, a szokásos Isten hozott-al. Különösen festői határu volt a város sok kék-fehér apró lobogója. A diadal kapu környékét százával lepté el a nagy közönség, fehér ruhás leánykák és iskolás gyerekek állottak sorfalat kezükben virágosokkal, *Nemes* és *Tarlós* tanítók ügyeltek a rendre. Megjelent ott dr. *Fent* Ferencz újárósi plébános is. Félórai várakozás után a jelzett időre, pont fél kilenzkor megérkezett az új főispán. Erkeztét már messziről jelezték az elébe küldött zászlós kocsik, a melyek egyikében *Adler* János ült, egy hatalmas „Éljen Apponyi Géza főispán” feliratu selyem zászlóval. Festői látványt nyújtott a 40—50 tagu lovasbandérium, lobogó ingujjas alakokkal s apró zászlókkal. Vezetőjük *Keplinger* Géza volt.

Legelől *Bajó* Pál főszolgabíró jött kocsin *Hagymássy* Zoltán dr. szolgabíróval, kik a járás határában várták az új főispánt. A második kocsiiban gróf *Apponyi* Géza ült Károly nevű főhadnagy fiával. A következő kocsiikon báró *Jeszenszky* György főszolgabíró, báró *Fiáth* Elemér szolgabíró, utána *Szentiványi* Miklós főszolgabíró és *Becht* Ödön következett. A völgyeségi és simontornyai főszolgabírák járasaik határában szintén üdvözölték az új főispánt. Ezután a kocsik végtelen sora következett, a főispán kíséretéhez tartozó högyészi uradalmi tisztikarral és nagyszamu megyebizottsági taggal. Gróf *Apponyi* Géza könnyedén ugrott le kocsijáról s dr. *Hirling* Ádám polgármester felé tartott, kívül barátságosan kezét szorított. A város polgármestere, a kin pompásan festett a díszmagyar, a következő szép beszéddel üdvözölte a főispánt:

„Méltóságos Főispán úr!

Szekszárd város értesülvén Méltóságodnak városunkba való érkezéséről s a mai napon történendő ünnepélyes beiktatásáról, megbízott bennünket, hogy mindjárt az első lépésnél, melyet városunk belterületére tenni méltóztatik, a közönség legmélyebb tiszteletét és őszinte szeretetét Méltóságod előtt tolmácsoljuk.

Fogadja tehát Méltóságod szívünk azon igaz szeretetét, melyet a közelmúltban is annyi vihart kiállott alkotmányos életünkre most már némi reménnyel sugárzó napfény éleszt s melyet lelkünk egész melegségével körülövezve nyújtunk át a legnemzetibb kormányunk méltó bizalmi férfának.

Méltóságos Főispán ur! még fiatal s haladni vágyó város vagyunk s a múltban azon édesen megnyugtató tudat gyökeresedett meg lelkünkben, hogy minden nemes törekvéseinkben a vármegye főispánját atyánkul tekintettük; legyen szabad reménylenünk a jövőben is, hogy szerény városunkat atyai jó szívébe fogadja s nemes törekvéseinek megvalósításában gyámolító kezét tőlünk megvonni nem fogja, hisz a népek haladásán örvendő Isten is kegyes mosolylyal tekint a férfura, ki a nép üdvös munkájához segítő karjait kinyújtja.

E nagy Isten kegyelme s az Ég áldása kísérje Méltóságodat székvárosába.

A beszéd nyomán felhangzott éljenzés lecsillapulta után a főispán megköszönte a szíves fogadtatást. Meghatva mond köszönetet e nem várt szép fogadtatásért s a bizalmat előlegnek tekinti, olyan előlegnek, me-

lyet a tettek terén fog igyekezni kiérdemelni. Mint magánember is — ugymond — érdeklődéssel viseltetett a székhely haladása iránt s most ez az érdeklődése csak emelkedett. A város minden jogos aspirációit a legmelegebben fogja támogatni s Szekszárd boldogulásáért és haladásiért munkálkodni.

A főispán érezes hangon, közvetlen melegséggel előadott beszédét a hallgatóság többszörös éljenzése szakította félbe s befejeztével hatalmas éljen következett s a 150—200 kocsiból álló menet lassan megindult a városba. A sorfalat álló leánykák virág esővel árasztották el a főispán kocsiját, ki hajlongva köszönte meg az ovációit.

Az utcákat tömegesen állta el a közönség, a kaszinó előtt a főgimnázium ifjúsága állt sorfalat *Wigand* igazgatóval az élén; a polgári iskola előtt pedig ennek az intézetnek a növendékei sorakoztak zászlójuk alatt, tanáraik vezetése mellett. Így vonult a menet a vármegyeház elé, ahol a szekszárdi önkéntes tüzoltó testület állt sorfalat s zenekara a hymnust játszta el. Sok százával állt itt is a közönség, melynek sorában ott várakozott *S échenyi* Sándor gróf, a volt főispán is. A főispán négyes fogata óriási éljenzés közt kanyarodott be a vármegyeház kapuján.

A vármegyeházban.

Az ősi székház lépcsőházában *Döry* Pál alispánnal élén a vármegye tisztikara és Fejérvármegye küldöttsége várta a bevonuló főispánt. Midőn fogatáról leszállott a lépcsőházba, *Döry* Pál alispán a következő beszéddel üdvözölte:

Méltóságos Főispán ur!

Tolnavármegye törvényhatósága képviseletében a vármegye tisztikarával együtt az ősi vármegye ezen hagyományos tradíciókkal megtisztelt székházában teljes tisztelettel üdvözölöm Méltóságodat, mint vármegyénk ujonnan kinevezett alkotmányos főispánját.

Tolnavármegye közönségének hagyományos királyhűsége és alkotmány szeretete alapítá meg azt a szép szokást, hogy az új főispánt tárt karokkal fogadjuk (Éljen! éljen!) s nem csak hivatalos helyiséget, hanem ott-hont, bizalmas családi kört biztosítunk részére, hol a családi kör bizodalmas érintkezése a közszolgálat sürű érintkezésével együtt harmonikus egészzé olvad. Egy ilyen otthon a vármegye székháza, hogy abban magas hivatásához képest Méltóságod a király hatalmát és érdekeit a vármegye érdekeivel mentül szebb és teljesebb összhangba hozni szívesen igyekezzék.

E czéleből itt már a küszöbön ugy a magam, mint a vezetésem alatt álló tisztikar odaadó szolgálatát ezennel felajánlom; méltóztassék velünk rendelkezni és méltóztassék a székházban levő rezidenciáját elfoglalni s ott magát a lehető legjobban érezni. Adja az Isten, hogy minden tetteit teljes siker koronázza. (Éljen! éljen!)

Az éljenzés elhangzása után a főispán következőleg válaszolt:

Nagyságos Alispán ur!

Igen tisztelt uraim!

Engedjék meg, hogy rövid szavakban kifejezzem őszinte szívből jövő köszönetemet és hálámat ezen meleg, szíves és díszes fogadtatásért. Minden óhajtam és minden eltökélt szándékom oda fog irányulni, hogy ezen szíves és szeretetteljes fogadtatást, melyre még eddig érdemeiket nem szereztem, a tettek mezején kiérdemeljem. A jó és eltökélt szándék meg van s ha mégis valami eltökélt szándékomból nem valósulhatna meg ugy, a mint óhajtom, ne az erkölcsi erő hiányának, hanem a véges emberi gyengeségnek és a véletlen közbejövő akadályoknak méltóztassanak betudni; mégegyszer köszönöm a szíves fogadtatást, eltökélt szándékom tettekben való megvalósításában még jobban biztosít alispán ur beszédjének egyik része, hogy törvényhatóságunk önzetlen tisztikarát, magának alispán urnak — a mint mondá — közreműködésével és vezetésével mellettem találok, ez az az erő forrás, melyben támog-

gatásom találok, hogy mint új kezdő, reményekkel megkezdett szándékomat megvalósíthatassam s kérem az alispán urat és a tisztikart, hogy a jövőben jóakarólag támogatni sziveskedjenek. (Éljen, éljen.)

Ezután a főispán visszavonult lakosztályába.

A közgyűlést pont 10 órakor *Dőry Pál* alispán nyitotta meg, kit a megyebizottsági tagokkal zsufolásig megtelt nagyterembe léptek a közönség zajos éljenzéssel fogadott, melynek lecsillapulása után a következő megnyitó beszédet mondta:

Tekintetes törvényhatósági bizottság!

Üdvözlöm a tisztelt bizottsági tag urakat, meleg barátsággal, üdvözlöm a szomszéd vármegye itt megjelent küldöttségének illusztris tagjait, hogy a két törvényhatóság között már századok óta fennálló baráti s búban és örömben egyformán osztozni kész meleg szomszédi viszony tovább ápolására és örömnepünk fényének emelésére eljöttek. Nem kevesebb öröm tölt el, hogy azon tiszta hazafias és magas foku érdeklődés, melynél fogva a törvényhatóság tagjai ezen történelmi nevezetességű közgyűlésen ily nagyszámban megjelentek. Ezen magas foku hazafiai érdeklődésben a nemzeti szellem erejének, legitum hatalmának s reményeink megvalósulásának zálogát látom s éppen ezért mondom, hogy méltó a mai alkalomhoz. Nem akarok az öröm közé ürmöt vegyíteni, de mégis a megcélzó tények száraz vázolatát nem tagadhatom el. A vármegye főispáni széke már rég üres; *Gróf Széchenyi Sándor* Ő nagyméltósága (általános zajos éljenzés) volt főispánunk rég megvált ezen állásától puritán lelkületét követve s a hatalom szomjasok uralma alatt tetetett kísérlet a főispáni szék betöltésére, de meghiusult, s mint a gyáva patkány a fényes világozástól, úgy rettent vissza a kinevezett kormánybiztos a vármegyei törvényhatóság tisztító tüzetől. De ezután a főispáni szék nem sokáig maradt üresen; Ő császári és apostoli királyi felsége valóban királyi igazság szeretettel lerombolta azt a válaszfalat, melyet szentségtörő kezek akartak állítani király és nemzet közé.

Igy tehát ezen válaszfal lerombolásának, viharokban tépett szentséges alkotmányunknak, a koronás király és nemzet közt soha szét nem téphető egyesülésnek korszakát jelentő közgyűlésünk, melynek mai jelentőségét ebben látom. Hátalton a gondviselés és királyunk népszerűsége iránt, törhetlen bizalommal nemzetünk meg nem fogyható ősi erejében, fellelkesülve a vármegye közönségének hazafias megjelenésében, van szerencsém ezt a nagy jelentőségű közgyűlést megnyitni.

Ezek után *Simontsits* Elemér vm. főjegyző felolvasta a kegyelmes királyi leiratot a főispán kinevezéséről, mely után a főispánért menő küldöttség tagjaiul felkiáltással megválasztották: *Gróf Széchenyi Sándor* v. b. t. tanácsos vezetésével *Fekete* Ágoston, *Sztankovánszky* János, *Csapó* Vilmos, dr. *Kammerer* Ernő, *Leopold* Sándor, *Tóth* Odön bizottsági tagokat.

A főispánt a közönség a terembe lépéskor zajos éljenzéssel fogadta s *Dőry Pál* alispán üdvözlötte a törvényhatóság nevében, mint a vármegye főnökét s felkérte, hogy az alkotmányos törvényeink által előszabott esküt letenni méltóztassék. Az eskümintát *Simontsits* Elemér vm. főjegyző olvasta fel s a főispán esküre emelve jobbát, balját szívére helyezve hangos, érezes szóval tette le esküjét.

Erre *Dőry Pál* alispán rövid szavak kíséretében átadta a főispáni székét mondván: Méltóságos Főispán ur! Ezt a köztanácskozási termünk szentélyében levő székét, mint symbolumot ezennel átadom; a király bizalma, a letett eskü és ez a szék a hármas attributum, melynek alapján Tolnavármegye közönsége ezennel felajánlja bizalmát. Isten áldása kísérje minden cselekedeteiben.

Ezek után a vármegye négy legidősb főszolgabírája a főispáni székét elfoglaló főispánt ősi szokás szerint székében ülve háromszor vállára emelte, mintegy bemutatva a népnek. A felemelésre kitörő éljenzés csillapultával a főispán rövid szavakkal üdvö-

zlölte a megjelenteket és felkérte őket, hogy Isten áldását kikérni vele együtt szentegyházba vonuljanak.

A templomban.

Az esküvétel után a törvényhatóság tagjai és a vendégek a régi szép szokás szerint a templomba vonultak át, hogy a mindeneket fentartó és erősítő Ur áldását kérjék az új főispán működésére, hogy abból a hazának és vármegyénknek boldogulása fakadjon. A misét fényes segédlettel *Wosinsky* Mór apát, szekszárdi plebános mondta, a mely alatt a hívek és *Kalmár* Antal a Szekszárdon időző szabadkai szintársulat szép hangú tenoristája énekeltek. A mise végén az összes jelenlevők ajkáról a Hymnus szent zsolozsmái hangzottak fel, mindenik szív a boldogság érzésétől eltelve, minden ajk a nemes lelkesedés szent érzelmének hatása alatt ihletetten nyilott fel, hogy a sok hányatások után bekövetkezett boldog órákban áldja, tartsa meg az Isten a sokat szenvedett, sokszor vérig alázott, de soha meg nem tört magyart.

*

A templomba vonulást, valamint a közgyűlés fényét végtelenül emelte a sok szebbnél-szebb diszmagyar ruha, mely festőin tarkított ki a fekete ruhák egyformaságából.

A diszmagyarban voltak közül a következők neveit jegyeztük fel: *gróf Apponyi Géza*, *gróf Széchenyi* Sándor, *Dőry Pál*, *Simontsits* Elemér, *Csapó* Vilmos, *Sztankovánszky* János, *Vizsolyi* Ákos, dr. *Kammerer* Ernő, *Szeniczey* Géza, *Perczel* József, *Boda* Vilmos, *Hazslinszky* Géza, *Agoston* István, dr. *Hirling* Ádám, *Varasdy* Lajos, dr. *Török* Ottó, báró *Jeszzenszky* György, *Nagy* István s a fejmegyei küldöttségből: *Szűcs* Jenő, dr. *Huszár* Dezső, *Matta* Árpád, *Koller* Pál.

A közgyűlés folytatása.

Isteni tisztelet után a nagyközönség ismét a közgyűlési terembe vonult. A karzatot is újból megszállta az érdeklődő hölgyek serege. A főispán újból megnyitva a közgyűlést, feszült várakozás és élénk érdeklődés mellett mondta el a következő programbeszédet:

Igen tisztelt Közgyűlés!

Midőn a mai napon a nagyméltóságú belügyminiszter úr előterjesztésére, Ő Felsége apostoli királyunk kegye és kinevezése folytán azon szerencsében részesültem, hogy Tolnavármegye főispánja lehetek, engedjék meg, hogy rövid szavakban üdvözölve a tisztelt törvényhatósági tagokat, valamint a vidéki törvényhatóságok küldöttségét — megköszönve idedefáradozásukat, valamint azt is, hogy megjelenésükkel ünnepünk díszét emelni sziveskedtek, a közgyűlést megnyitom.

Midőn ezen megtisztelő megbízatásnak megfelelően szűkebb otthonomban ezen díszes állást örömmel elfogadtam, tettem ezt főleg azért, mert a mostani örömdetes változott politikai viszonyokban, midőn már már veszélyeztetett alkotmányunk — az ő teljességében visszaállított — kötelességemnek tekintetem azt elvállalni.

Azon táborban küzdve, mint közharcos, mely a jogfolytonosság elvét hangoztatta és a törvényes, alkotmányos állapot visszaállítását törvényes eszközökkel ki is küzdötte, mint mondám kötelességemnek is tekintetem, hogy ezen békés alkotmányos állapot állandósítására, biztosítására, a jövőben is, szerény erőmhöz mérten közreműködjek és szerény erőmhöz mérten se-

gélyezzem, támogassam hazafias vállalkozását azon magas kormányának, melynek összességéhez a tisztelet és bizalom kapcsa fűz és melynek belügyminiszterében ő nagyméltósága *gróf Andrássy* Gyulában mélyen tisztelt és szeretett politikai pártvezéremet is üdvözölhetem.

Hogy hódolatteljes bámulattal tekintek Ő Felségének bölcs és alkotmányos atyai érzületére, ki ezen már alig remélt és várt kibontakozást lehetővé tette; — hogy örömmel üdvözölöm és követem azon kormányt, mely ezen kibontakozást keresztül is vitte és már személyi súlya, valamint köz tiszteletnek örvendő vezér egyéniségi prestige által remélhetőleg biztosítani és állandósítani is fogja; hogy őszinte lelkesedéssel szolgálom e megyében főnököm és politikai vezéremet, a Belügyminisztert, úgy hiszem nem fogja senki sem csodálni, a ki tudja, hogy törvény és alkotmány megvédésére irányított hazafias aktiójának igaz bámulója és hű követője voltam. De úgy hiszem nem csak azok, kik velem egy nézetben vannak, de pártkülönbség nélkül mindazok is, kik hazájukat őszintén szeretik, kik ragaszkodnak szeretett hazánk törvényes és alkotmányos kormányzásához, kik bizonyosan szintén aggodalommal és mély bánattal szemlélték, fájlalták a közelmúlt borus felhőzetét; mondom, mindazok, kik hazájuk sorsát szívükön viselik, megnyugvás és meglepedéssel fogják üdvözölni ezen békés kibontakozást, ezen béke állandósítására irányuló törekvést és ennek következményeként helyeselni fogják erre irányuló törekvéseinket.

Politikai programot — úgy hiszem — nem vár tőlem a közgyűlés; körvonalozta ezt a miniszterelnök úr kormánytagjai nevében is; de annyit mondhatok önöknek, hogy benső reményem és óhajom, hogy ezen politikai program megvalósítása elé komolyabb akadály ne gördítség, hogy a rendezkedés hamaros elvégzésével a munka terére léphessünk.

Ez, ismétlem, fő óhajom, erre fogok szerény erőmhöz mérten teljes lelkesedéssel és iparkodással törekedni, hogy megyénk területén a mezőgazdaság kapcsolatosan az iparral megerősödve, fejlődés és virulásnak induljon; hogy közlekedési viszonyainkon javítsunk, fejlesztve és tökéletesítve a meglévőket, kibővitve és újra teremtve a még hiányzókat; iparkodni fogok megyei székhelyünk jogos és méltányos igényeinek lehető kielégítését előmozdítani, valamint szívesen hordom megyénk összes községeinek is jóléti fejlődését, jogos és méltányos igényeinek lehető tekintetbe vételét.

De ehez tisztelt Közgyűlés, ezen közhasznú munka-tevékenységhez két dolog szükséges: 1. hogy a lehetőség és kivihetőség korlátaiban mozogjunk, fellegvárakat ne építsünk, a lehetetlenre ne fogyaszszuk erőnket és munkaképességünket.

De haladjunk, ha lassabban is, de annál biztosabban céltudatos fokozatonként.

2. Szükséges ehhez az összes té-

nyezők munkaakarata és közreműködése, a békés egyetértés, az összhang, az általános megelégedés alapján; és azért szükséges nagy gondot fordítanunk a munkáskérdés megoldására is, és míg egyrészt minden rosszakaratu és rosszhiszemű izgatásnak utját álljuk, kötelességünk a munkáskérdés és viszony alapos és lelkiismeretes kutatásával az ott talált jogos, igazságos és méltányos követeléseket teljesíteni, megvalósítani, akár a megélhetés és vagyonosodás keretében mozognak azok; akár a lakásviszonyok és bánásmódban találják azok a megoldást, akár az élet biztosítása és testi épség biztonságára irányuljanak azok.

Ezen egyrészt igazságosan szigorú, másrészt a teljes jogosultság és méltányosság keretében mozgó törekvésünk és rendezésünk által bizton remélhető, hogy korlátozni fogjuk az annyira sajnos és káros kivándorlási hajlamot is, korlátozva azt ott, hol nem indokolt, de gondoskodva arról is, hogy annak szüksége, kényszere se forduljon elő.

Midőn ezen sok fontos és nehéz feladat szemem előtt lebeg, csak természetes, hogy egy bizonyos aggodás és elfogultság tölti be lelkemet. Egyrészt azért, mert, mint utóda nagynevű elődömmek, kinek személyét köztisztelet és pártatlanságának elismerése még politikai ellenfeleinek táborában is környezte; párthivei pedig rajongva szerették és követték.

Ilyen kiváló egyéniség utóda lenni mindig nehezebb feladat, másrészt azon tudat is, hogy új ember, kezdő vagyok azon téren, melyre léptem és bár legyenek meggyőződve, hogy teljes erőmből iparkodni fogok ezen hivatásnak megfelelni törekedni, mégis a kezdet nehézségeinél elnézést kérek önöktől és kérem azt is, hogy mérlegeljék mindig jóakaratom őszinteségét és ne, — legalább a kezdetben — az akaratlan elkövetett kisebb hibákat.

És azért fordulok ép közös czélunk sikeres megvalósítása érdekében önökhöz egy nagy kéréssel: Nagyon kérem a tolnamegyei kiváló tisztikar, — a megyei vezetőségtől kezdve a legutolsó hivatalnokig, — önzetlen, buzgó támogatását, segélyét, közreműködését, épp úgy a törvényhatósági tagok jóindulatát és eddig is tapasztalt buzgó, lelkiismeretes munka segélyét; ha ezt remélhetem, ha erről biztosítanak, nagyobb megnyugvással tekinthetek a jövőbe és alaposabb reményem, hogy a béke állandósításával, Isten és az önök segélyével, ezen közhasznú munkaprogrammot megkezdhetjük, megvalósíthatjuk.

A főispán programbeszéde szerény hangjával, de a komoly munkatért megvilágító helyes nézeteivel osztatlan tetszést aratott. A szünni nem akaró éljenzés után *Simontsits* Elemér mondta el a következő beszédet:

Méltóságos Főispán ur!

Vármegyénk ősi hagyományai szerint engem illet a megtisztelő feladat, hogy Méltóságodat, mint a vármegye főispánját, a törvényhatósági bizottság

nevében beiktatása és székfoglalása alkalmából üdvözljem.

Mielőtt azonban e megtisztelő feladatodnak eleget tennék, ennek a testületnek méltósága s a saját önérzetem integritása érdekében meg kell állapítanom, hogy amikor e kötelességemet teljesítem, szavaimban nem a tradíciók tiszteletben tartásának örve alatt letűnt korszakok szelleméből átörökölt byzantinizmus kísért.

Valóban félre ismerném szerepemet, ha akkor, amikor Méltóságod, mint a vármegye főispánja, s a tek. Törvényhatósági bizottság, mint a vármegye közönségének törvényes képviselője legelőször találkoznak, hogy érzéseket, eszméket jelszavakat e értejenek, a jövőnek közösen megvívandó küzdelmeihez, én csak tömjéneznek; s a nyílt, bátor, férfias szónak cserfalomlja helyett, a hízélgésnek fonnyatag virágaiból fonnék koszorút a zászlóra, amely alatt tiszta, nemes, eszményi czélok érdekében, vezér és sereg most egyesül.

Nem is teszem, mert tisztán áll előttem, hogy sem Tolnavármegye közönsége, sem Méltóságod nem ezt várják tőlem.

De üdvözlöm Méltóságodat tisztelttel, üdvözlöm utógondolat nélkül őszintén, mint a m. kir. kormány bizalmából, Apostoli királyunk által vármegyénk élére állított férfit e testület nevében azért, mert e kis világnak, melyet e falak vesznek körül, nemes hagyományai szerint, az, ki a köztevékenység terére lép, s embertársainak javát, boldogulását előmozdítandó, munkára vállalkozik, méltó, hogy üdvözöltessék.

Ezt tette Méltóságod mikor vármegyénk főispáni székének betöltésére vállalkozott.

S mikor a magánélet kényelmét és nyugalmát, a közélet szolgálatának áldozatul hozta, egyéniségét azon tiszteletre méltó elvnek a világitásába állította be: hogy az előkelőség nem csak jogosít, de kötelez is.

Mától fogva, sokkal több jog és sokkal több kötelesség illeti Méltóságodat.

Kötelmeinek teljesítését megnyugvással bizhatjuk Méltóságod elhatározottságára. Én csak arra kérem kegyes engedelmet, hogy pár szóval bizonyos jogaira irányíthassam figyelmét; s hogy ki e közéletet ismerem, mert kora ifjuságotól kezdve szolgálatában tellettek éveim, aki tehát átérzem vágyait, osztom reményeit, látom törekvéseit, megértem szavát, s megértem csalódásai nyomán néma szótlanágát is: mesterkéletlen képekben úgy mutathassam azt be Méltóságodnak, hogy megszeresse, s magát jogainak és kötelességeinek rideg kötelékein kívül szívének meleg érzésével, lelkének egész becsvágyával is hozzá kötöttnek, vele egybeforrottnak érezze.

Méltóságos Uram! A közélet a hazaszeretnek láthatatlan oltára, melyen kedves a magyarok Istenének minden áldozat, melyet a köznek javára önzetlenül ró le az egyes! Ezért

nemcsak az magasztos és nagy joga Méltóságodnak, hogy példával járjon előttünk, áldozva munkával, eszmékkal, fáradozással és áldozva önérdeteket, nyugalmat, emberi szenvedelmeket, de talán a legszebb joga, az arról való gondoskodás, hogy ehhez az oltárhoz odaférhessen a maga még oly szegényes kis áldozatával is vármegyénkben e hazának minden gyermeke, míveltségre, vagyonra, felfogásra és felekezetre való különbség nélkül!

A közélet egy más szempontból olyan, mint a televény föld!

Hogy paradoxonnal éljek, egyformán *diszlik* benne a beléveit tiszta mag és a gyökeret vert gaz! Ki az emberi társaság tökéletesbülésének egyetemes gondolatától illetve, önös érdekektől ment, tiszta eszméket vet bele, az eszméinek diadalában, alkotásainak hatásában, a közerkölesök, a közmíveltség, a közjólét színvonalának emelkedésében, az emberi lélek legideálisabb, s egyszersmint legméltóbb gyönyöreit arathatja.

Ilyen aratást azonban csak az remélhet, ki a dudvát bátor kézzel irtani merészeli. Nehéz ez sokszor, mert az önzés, szégyenérzetből-e vagy számításból — meztelenségét a közérdek köntösébe oly ügyesen burkolja, hogy ettől alig megkülönböztethető. Mégis mulaszthatatlan teendő; mert a közérdek igazi apostolainak fanatizmusa mindent elvisel, csak attól az egytől irtózik, hogy a piszkos önzést méltó vetélytársául ismerje el; s önérzetes méltóságában inkább visszavonul!

Ez a visszavonulás pedig a televényföld tökéletes elgyomosodásához, a közélet lassu, de biztos pusztulásához vezet.

Méltóságod beiktatásával nemcsak jogot, előjogot nyert arra, hogy ezt a televényföldet a közjólét előmozdítását czélzó eszmékkal hintse be, de ezzel a joggal vele jár az a másik is, hogy a gyomot irtsa, nehogy elhatalmasodván, üdvös eszméinek megerősödését és térfoglalását akadályozni képes legyen.

Ismét más vonatkozásában, a közéletet rengeteg erdőhöz hasonlíthatom, melynek áttekinthetetlen területén nincsen téjékozódás iránytű nélkül, s nem lehet haladni fejsze nélkül.

Ezer évvel ezelőtt, Keletnek zsongító langyos lehellete érintette e nemzet fiait; s ezer év múltán, mikor a létért való küzdelem modern követelményeinek megfelelően organizált nemzetek, a tudás és készség szüntelen buzgalmával napról-napra, sőt néha egy gondolattal behozhatatlan térelőnyt biztosítanak maguknak, népünk Keletnek a csókjától mintegy igézetten, sok tekintetben még ma is vesztegelve tétoz!.

Itt, hol a nyugati kultúra hullámvérésének hatalmas gyűrűje véget ér, s hol fajunk boldogulását, vagy pusztulását képviselve haláltusát ví egymással e hullámoknak meggyengült ereje, Keletnek végzetes öröksége a vis inertiae: a vezérnek kétszeresen szüksége van megbízható iránytűre, mely e tusának váltakozó czéljai kö-

zött mindig biztosan mutassa, merre van — *Nyugat!*

Ez az iránytű: a kornak szelleme!

Bizzék benne Méltóságod, s nem téved el soha.

Nyugat felé tartva, haladtában tapasztalni fogja talán Méltóságod, hogy utja mentén itt-ott kidőlt fáknak hatalmas törzsei terülnek el. Nem ezekhez kell a fejsze! A történelmi fejlődés törvényeivel tisztában levő modern ember, anélkül, hogy bántaná őket, tisztelettel halad el mellettük.

Hisz talán magukat túlélt, de valamikor szintén hatalmas eszmeáramlatoknak voltak képviselői, s jövőnk haladásunk bázisát, épen az ő tevékenységüknek eredményei szolgáltatják.

De ha netán azt venné észre, hogy haladását a reactionárius eszméknek, a tespedést, a visszafejlődést képviselő irányzatoknak szerte kuszó iszalagja szelvényben lehetetlenné teszi, akkor jusson eszébe, hogy ha Méltóságod megállapodnék, a fejlődés útján megállana a közélet is, s hogy ha akkor az akaraterő szilárd fejszéjével utat nem nyit előre, az iránytű hiába jelzi a követendő irányt!

Ha szabadna még egy hasonlattal élnem, a közéletet bányához hasonlitanám!

Mert kiaknázzhatatlan gazdag bányája az azon értelmi és erkölcsi tényezőknél, melyek hazánk gazdasági és kulturális gyarapodásának, belső konsolidálódásának folyamatában, felbecsülhetetlen hatóerők gyanánt működhetnek.

Mérhetetlen mennyiségű szolgáltatási képesség nyugszik felhasználatlanul a társadalom rétegeztségében, újabb és újabb energia forrásokul kínálkozva a magyar faj fentartásának, a magyar miveltetés kifejlesztésének, s a befelé egységes, kifelé erős és tekintélyes magyar nemzeti állam kiépítésének munkájához!

Méltóságodnak áldást hozó nagy joga, a népoktatás fáklyájával kezében világosságot vinni a tárnákba, s bölcsen elválasztva a salaktól a tiszta energiát, bevezetni azt hajtóerő gyanánt a közélet gépezetébe, hogy eként megkészszeresse, megszázaszorozza azokat az erőket, melyek a magyar név dicsőségét édes hazánk felvirágozását vannak hivatva szolgálni!

Ime Méltóságos Főispán Ur a közélet, melyhez mai beiktatása utat nyitott!

Kísérje hazánk és benne vármegyénk érdekében szerencse lépteit, melyeket ezen az uton tenni fog!

S ha majd egyszer, remélem hosszú, sikeres működés után gyümölcsös érelve reményeink mai virágait, elkövetkezik az idő amikor díszes állásától megválí, legyen osztályrésze a legnagyobb jutalom, mely a közélet munkáit érheti: saját lelkiismeretének nyugalma és embertársainak becsülése!

*

A főjegyző hatalmas, szónoki erővel előadott magvas mély eszmei tartalma beszédét szünni nem akaró tapssal és éljenzéssel fogadta a közönség. Általános vélemény,

hogy ily nagyhatású beszéd régen hangzott el a közgyűlés nagy termében.

Ezután még *Pulai György* dunaföldvári megyebizottsági tag szót fel, kinek beszéde után a főispán a közgyűlést bezárta.

Tisztelgések.

A beiktatott főispán ezután visszavonult lakosztályába, hol a mai napnak talán legerősebb funkcióját, a küldöttségek fogadását végezte. Összesen 31 küldöttség tisztelt. Az új főispán nyílt, egyenes, kérészetlen szavakkal fordult a küldöttségek valamennyiéhez s mintegy kibővítette egygyelmással az imént elmondott szép programját.

Legelsőnek a róm. kath. kerületi papság tisztelt *Wosinsky Mór* apátplebános vezetésével. Nemcsak mint lelkiatyák, de mint a nép mindennemű érdekeinek gondozói is kéri a kegyes támogatást.

A főispán szíves válaszában egyenes kötelességének ismeri a róm. kath. lelkészkar érdekeinek istápolását, mert állásukat éppen a néppel való érintkezésnél fogva nagyon fontosnak találja.

A szekszárdi róm. kath. hitközség és tanítói kart szintén *Wosinsky Mór* vezette. Szép szárnyaló beszédében kéri az új főispánt a hit s nevelési ügy hathatós felkarolására.

Gróf *Apponyi Géza* főispán igen köszöni a küldöttség megjelenését, mert a népnevelés ügyét mindenkor szívén viselte. Szép szavakkal kéri a tanítóságot, hogy minden igyekezetét a hazafias fiatalság nevelésére irányítsa.

Az ág. ev. felekezeten *Szeniczey Géza* főfelügyelő vezette elő. A küldöttség nevében *Horváth Sándor* beszélt. A főispán szép feladatának betöltéséhez állandó lelki erőt s az ég áldását kéri.

A főispán örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy pár szóban kifejtse a vallások különfélesége iránt táplált nézeteit. Ő más vallás felekezeteinek a tagja, de nem a fő a vallás, hanem a — vallásosság. Ennek ápolására kéri a tisztelgőket.

Az ev. ref. egyház küldöttsége élén *Dömök Péter* esperes üdvözölte az új főispánt, a ki szép és kies helyre jött. Igen szép beszédében kérte, hogy helyezkedjék az evangéliumi szeretet magaslatára, hogy működése kedves legyen.

A főispán ismét hangsúlyozta, hogy a vallások között különbséget nem tesz, de a vallásosságra igen is nagy súlyt helyez.

Borcsák Endre szekszárdi ev. ref. lelkész, a szekszárdi ev. ref. egyház presbiteriumát vezette fel, hogy mint a napkeleti bölcsék — tisztességet tegyenek. Tömjént, mirhát nem hozhatnak, de jó szívet igen s ezzel hosszú életet kíván az új főispánnak.

Gróf *Apponyi Géza* köszöni a szíves jókívánatot, maga is kéri az egek urát, hogy adja meg neki az erőt és képességet, mert a jó szándék megvagy.

A szekszárdi izr. hitközség tagjait *Leopold Sándor* mutatta be s ezek nevében *Rubinstein Mátyás* főrabbi igen szép poétikus beszédében fejtegette, hogy ők híven ragaszkodnak ugyan őseik vallásához, de a hit benső világán kívül semmi sem választja el őket másoktól, a magyar hazaszeretethez s kulturhaladásnak mindég pártolói voltak és maradnak. Ez alapon kéri a főispán támogatását.

A főispán szép szavakkal emeli ki, hogy a vallások között különbség nincs, vallásos ő is, de azért tiszteli más meggyőződését s kéri a megjelenteket, hogy a közterén együtt működjenek.

A tolnamegyei ortodox izraeliták őszinte szerencsekívánatait is hasonló jóindulattal fogadta és köszönte meg.

Ezután a tolnai dzsidás tisztikar tisztelt alezredese vezetésével, akiknek szintén köszönetet mondott a főispán, hogy megjelentek s őket külön is meghívta a mai ebédre.

Tolnavármegye tisztikarát *Dőry Pál* alispán vezette tisztelgésre. Az ősi szokáshoz ragaszkodva — ugymond az alispán, megjelentem a tisztikar élén, hogy bemutathassam azt a lelkes hadesapatot, amely tűzben, vízben, a köztűgy javára kész diadalra vinni

azokat a nemes eszméket, melyeket a főispán is czélul tűzött ki. Kéri, vegye jóindulatu bizalmába, a bizalmára teljesen méltókat s eredményekben gazdag lesz működése.

A főispán az alispánhoz és főjegyzőhöz intézve szavait, nem tudja elégszer hangoztatni köszönetét azért a szíves fogadtatásért, amelyben ma része volt, megnyugtatta, hogy a reá nehezedő nehéz feladatok között ilyen lelkes táborok sorakoznak melléje, hiszi, hogy ezzel, jó szándékával, ha még tapasztalatai egyben és másban hiányzik, meg tud felelni kötelességének. Ismételve kéri a tisztikar támogatását.

A fejérmegyei küldöttséget *Szűcs Jenő* alispán vezette. Tagjai voltak *Huszár Dezső dr.*, *Matta Árpád*, *Leopold Lajos*, *Koller Pál*. A fényes diszmagyarban pompázó küldöttség szonoka *Szűcs* alispán, a szomszédos törvényhatóságok hagyományos barátságára hivatkozva üdvözli a főispánt, ki annál is inkább örül a küldöttség megjelenésének, mert akadályozva volt az ott is nemrégiben lefolyt installáláson való megjelenésben. A bizottság révén is elküldi köszönetét az itt való megjelenésben szintén akadályozott főispánnak.

A szekszárdi kir. törvényszéket és a vármegyei 6 járásbírószéket dr. *Hasztinszky Géza* kir. törvényszéki elnök vezette. Formás, kerekded beszédében örömeinek ad kifejezést, hogy a hazafias ügy győzelmével új idők s új munkavezetők következtek. Az állami igazságszolgáltatás csak a jogfejlődés kényszerelvének parancsszavára szakadt ki a vármegye kebeléből. Eddig kollegák voltak, kéri és óhajtja a jó viszony fenntartását s ezt nem önzésből teszi, de így könnyebb, kellemesebb és hathatósabb lesz mind a két ágazat működése. Isten éltesse a főispánt.

A főispán az együtt való harmonikus működésre nagy súlyt fektet s az összetartozás és jóbarátság buzgó támogatója lesz.

Ezután a kir. törvényszék elnöke be mutatta az összes megjelenteket.

A szekszárdi kir. ügyészséget, a gyengélkedő *Krcsmarik* főügyész helyett *Beke Ferencz* kir. alügyész vezette s támogatást kért a főispántól a béke és közrend biztosítására, melyet a főispán a legnagyobb készséggel ígért meg.

A szekszárdi m. kir. pénzügyigazgatóság jókívánatait *Fink Kálmán* kir. tanácsos pénzügyigazgató fejezte ki, felhívta a főispán figyelmét a tisztviselők jogos igényeire s ígerte, hogy a tisztikar az adózó polgárok ügyeit az eddigi jóakarattal intézi el.

A főispán hangsúlyozta, hogy a jogos, méltányos érdekeknek partolója lesz. Kéri a tisztikar eddigi buzgalmát.

A kir. tanfelügyelőség s tanítói kar részéről *Tihanyi Domokos* kir. tanfelügyelő üdvözölte a főispánt, kikérve a testület iránt való jóakarátát.

A főispán megnyugtatta, hogy mint magán ember is melegen érdeklődött a tanügy iránt s most még inkább lelken viseli azt. Kéri az ifjúság nevelésében ne lankadjanak.

Az államépítészeti hivatal nevében *Alacs Zoltán* főmérnök rámutatott a vármegye és az államépítészeti hivatal szoros egymásra utaltságára, kulturális téren elől jár a vármegye, de közlekedési tekintetben elmaradt. Ehhez kér lelkes támogatást s ígér önzetlen munkát.

A főispán nagy örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy rámutasson a megváltozott viszonyokra s mindent elkövet, hogy az e téren félbe maradt munkát fokozottabb erővel tovább folytathassuk.

Lindtner Armin adótárnok a kir. adóhivatalt vezette tisztelgésre, a főispán megköszönte a jókívánatot s további lelkiismeretes munkára kérte a tisztikart.

Szekszárd város nevében *Hirling Ádám* polgármester talpraesett rövid beszédében kérte a főispán jó indulatát, ki ismételten köszönetét tolmácsolta a kedves meleg fogadtatásért s felhasználta az alkalmat, hogy a várost neje, a betegeskedő grófné ő méltósága nevében is üdvözölhesse, a kinek igen kedves és kellemes lett volna, ha ama neki

készített kellemes fogadás részleteit végig élvezheti.

A főgimnázium tanári karát *Wigand* János igazgató vezette tisztelgésre. Mivel a fiatal intézet még rá van szorulva a támogatásra s közel érzik magukat a főispán kezéhez és szívéhez, kéri magas támogatását.

A főispán ismételtén utalt a tanügy iránt való meleg érdeklődésére, kilátásba helyezte, hogy a viszonyok megismerése után lelkesedéssel segít ott, a hol kell.

Krammer János polgáriiskolai igazgató szép beszédben utalt rá, hogy a vezetése alatt álló intézet 30 éve oktatja növendékeit a honszeretetre, a király hűségére és a polgár erényekre. Ezt óhajtják cselekedni jövőre is. Erre kér támogatást.

A főispán nagyon köszönte a szíves megemlékezést s ígéretükön kívánja fogni a lelkes tanügyi kart, kéri továbbra is fokozott buzgalmukat.

Nagyon kedves volt a polgári leányiskola tantestületeinek tisztelgése. Az igazgató rámutatott Tolnavármegye egyetlen magasabbfokú leánynevelő intézetére s az ott szükséges igen sok teendőre irányította a főispán magas figyelmét.

A főispánt igen kellemesen lepte meg a tisztelgés, ha megismerkedik a helyzettel, készséggel igéri támogatását. Haladjanak szép utjokon. Neveljenek lelkes honleányokat a hazának.

A szekszárdi Ferencz kórház igazgatóságának és választmányának üdvözlését *Wosinsky* Mór tolmácsolta — az ott szenvedő betegek nevében is kikérve a főispán jóakarátát.

Az új főispán igazán meleg szívvel érez a szamaritanusi cselekedetet végző egyelet iránt s a szenvedő emberiség javára legmelegebb támogatását helyezi kilátásba.

A m. kir. posta és távirda tisztikárának *Ács* Vendel posta főnök által tolmácsolt üdvözlését is szívélyes szavakkal köszönte meg a főispán

Az osztálymérnökség és államvasuti tisztok nevében *Perlaky* József osztályvezető főmérnök üdvözölte a főispánt, felhíva figyelmét a vasut országos jelentőségű ügyére.

A főispán e közhangu fontos ág iránt legmelegebb szimpáthiájának adott kifejezést s ígerte támogatását.

A közalapítványi gazda- és erdőtisztelket s az erdőgondnokságot *Tomcsányi* Lajos főfelügyelő vezette tisztelgésre, kiknek a főispán igen szívélyes szavakkal mondott köszönetet.

A vármegyei gazdasági egyelet nevében *Jeszenszky* Andor nagybirtokos beszélt. Röviden utalt rá, hogy a főispán, mint tag ugyis ismeri az egyelet célját, mely közérdeket szolgál s a kiszagzák felsegítésére irányul, kéri tehát, hogy jóakarátában továbbra is tartsa meg az egyeletet.

A főispán nagyon köszönte a szíves megjelenést s ígerte, hogy mint az egyeletnek amugy is tagja, szívében viseli az egyelet fontos érdekeit.

A gazd. egyelettel együtt tisztelgett a szekszárdi m. kir. szőlészeti és borászati felügyelőség is.

Ezután a vármegyei községi és körjegyzők hatalmas testülete jelent meg a főispán előtt. *Purth* Adolt lelkes szavakban utalt rá a rang tekintetében ugyan utolsó tisztviselői kar fontos szerepére, mely testület t. i. a törvényhozás munkáját van hivatva az életbe átvinni. Büszkeséggel hangsúlyozta, hogy e kar hivatásának mindeddig becsülettel megfelelt, bár tulterhelt munkájáért megfelelő ellenszolgáltatásokban nem részesült, jogbiztosítások sem védik. Addig is, míg ez meglesz, kéri a főispán kegyes jóindulatát s mély tisztelettel üdvözlök.

A főispán látható jóindulattal hallgatta a szép beszédet, nagy súlyt helyez a jegyzői kar támogatására s lelkes munkájára, maga részéről mindent megígér, kéri, ne lankadjanak, érdeklődni fog munkájuk iránt s elismeréssel lesz ügybuzgó, fokozott tevékenységükkel szemben.

A paks-fadd-bogyiszlói ármentesítő társulatot, mint helyettes elnök *Totth* Ödön vezette tisztelgésre, ismervé a főispánnak a

közzgazdasági intézmények iránt való érdeklődését, figyelmébe ajánlta a közhasznú társulatot.

A főispánt minden érdekli, ami közügy, ha tehet valamit, szívesen ajánlja fel jóakarátát.

A szekszárdi róm. kath. olvasókör s a szekszárdi róm. kath. legényegylet tisztelgő küldöttségét *Wosinsky* Mór vezette, ki utalt e köröknek vallásos és kulturális céljára, hogy t. i. erkölcsös felolvasásaikkal nemes szórakozást nyújtanak a népnek.

A főispán helyesli e szép célt, buzdít a társadalom és erkölcs nemesítés terén való további kitartó munkára.

Tolnavármegye községeinek küldöttjei nevében *Erdős* Gábor bátaszéki jegyző mondott üdvözlő beszédet s talpraesetten üdvözölte a főispánt, most, a mikor a vármegyei védőbástyán elfoglalta őrhelyét. A főispán legjobb akarataról és szándékáról biztosította e küldöttséget s barátságos szavakkal válaszolt *Bodor* György dunaföldvári bíró beszédére is.

Ezzel a tisztelgés véget ért. A főispán lakosztályába vonult vissza.

A diszebed.

Délután két órakor volt a diszebed a vármegyei székház nagytermében, de a meghívott nagyszámu vendégek ott nem fértek el, tehát a kisteremben és a nagyterem előtti széles folyosón is terítettek. Összesen tizenkét hosszú asztalnál foglaltak helyet a meghívottak. Körülbelül 330-an voltak. Az asztalfőn a főispánnak szomszédjai jobbról *Wosinsky* Mór apátplebános, balról a tolnai uhlánus lovasság parancsnoka voltak. Azon-
tul jobb felől Fejérvármegye küldöttsége ült. A karzatot most is megtöltötte a diszes hölgyközönség. Fél háromkor szolgálták fel a levest, az étlap a következő volt:

Csirke ragout-leves
Hideg fogás és tokhal Remonlade mártással
Bélszinsült Cavour módra finom főzelékkel körítve
Vol an vent à la Godard
sült liba
ugorka és fejessaláta
eper Charlotte- crème
sütemények
sajtok, fekete kávé
Cocnac és likőrök

A kitűnő menüt *Kovács*, budapesti vendéglős szolgáltatta.

Az ebéd alatt *Garai* Lajos zenekara játszott.

Az első felköszöntőt Gróf *Apponyi* Géza főispán mondta az ötödik fogásnál Ő felségére a királyra s ezt állva hallgatta meg a vendégserceg, a felköszöntő röviden a következő:

A legelső magyar ember a király. Ő Császári és Apostoli Királyi Felségére emelem poharamat, még pedig nem szokásból, mint egyébként ilyen alkalmakkor szokott az történni. hanem szívem sugallata és a közelmúlt döntő hatása alatt állva, midőn a mult idők komorságában vezérlő csillagként feltűnt királyunknak a nemzet és népiránti szeretete s lelkeknak királyom iránt való törhetetlen hűségével, ragaszkodásával, hódolatteljes tiszteletével felkérem önöket, hogy üdvözöljük lelkünk melyéből Ő Felségét. Isten áldása kísérje Ő Felségét hű alattvalóinak és a hazának javára! (Kitörő lelkes éljenzés.)

Ezután *Döry* Pál alispán emelt poharat s a következőket mondta: Igen tisztelt uraim! „A ma lefolyt ünnepély hatása alatt azt hiszem, hogy nem egyedül vagyok, a kit meghatott az ősi szertartásos beiktatás. Én figyelemmel kísértem és gyönyörködtem alkotmányos szertartásunkban és láttam, hogy azok mindenben való betartása a népet magát is magas hangulatba hozza; de legjobban meghatott midőn Ő méltósága, szeretve tisztelt főispánunk a templomba vezérelt bennünket, hogy első funkcióját a minden jók kutfurrásánál tehessen orgona és énekszó magasztos hangjainál. Még mélyebb hatással volt reám, midőn a szent mise végeztével felhangzott mindnyájunk ajkáról: „Isten áldd meg a magyart.“ ez hatotta meg legjobban

lelkemet. Ezután néhány reflexióval utal nemzeti vágyainkra, szavait így végzi: lelkem teljes meggyőződésével jelenthetem ki, hogy Ő méltósága is áthatva ez érzéstől, egész szívvel a magyar állam teljes kiépítésének hive. Adja Isten, hogy ezen szándékát feltétlen siker koronázza s családjának és szeretett, imádott hazánknek javára szolgálhasson.

Riadó éljenzés követte szavait. Ezután *Totth* Ödön vm. t. ügyész lendületes szavakban a szomszéd Fejérvármegye küldöttjeire emelte poharát. *Bernrieder* János a római példákából kiindulva *Döry* Pál alispánra és a vármegye tisztikárára mondott lelkes és igazán szép felköszöntőt, felemlítvén a tisztikárnak a szomorú időkben volt magatartását, amelyre felhangzott a riadó éljenzés, a mely a tisztikárnak és az alispánnak szólt.

Ezután a főispán emelt poharat. Kedves köteletségnek ismerem ugymond, hálás köszönetemet nyilvánítani a vármegye közönségének azon szíves fogadtatásért, melyben részesültem kastélyom kapujának elhagyásától kezdve egész a vármegye székházáig; köszönöm az ünnepélyes részvételt, a tisztelgő küldöttségek nagy számát; de nem csak azokról emlékezem meg, kik itt részt vettek, hanem azokról az asszonyi és láányi kendők lobogtatásáról, melyek egész utamon a falvakban, különböző házak udvaraiból, a nép kivonulásain felém üdvözlötet küldöttek s Szekszárdon is hol bevonulásom valóságos diadalmenet volt. Ezeknek a kis kendőknek lobogása, a népszerűet s a nép reménye, mely bennem összpontosult s ezt megvalósítani lehető emberi erővel igyekezni fogok; a mit a nép szeretete és reménye ezekkel a virágos kendőkkel hozzám szólt azt állásomból tölem telhetőleg vissza is fogom fizetni minden párt és állás különbség nélkül. (Riadó éljenzés.)

Ezután *Wosinsky* Mór apát-plebános emelt poharat, és összehasonlítva mint régész a multat a jelennel, vissza szállt és rövid történelmi visszapillantást vetett a multba, amidőn 1777-ben gróf *Apponyi* György és 1790-ben gróf *Apponyi* Antal voltak Tolnavármegye főispánjai s azok utódját, a mostani főispánt s az *Apponyi* családot éllette.

A főispán, *Simontsits* Elemér, mint az ünnepség és diszebed rendezőjét, *Simontsits* Elemér rövid szavakkal *Apponyi* Gézáné grófnő urasszony ő méltóságát éllette. *Koller* Pál a szomszédos vármegye küldöttségének nevében köszönte meg a szíves fogadtatást, melyben részesültek; de egyuttal felemlíti, hogy 22 évvel ezelőtt volt vármegyéinkben fiatal szívvel és lélekkel s azóta az akkori bimbók most már nyiló rózsák lettek, tehát az egykori bimbók, most nyí ó rózsákra, Tolnavármegye hölgyeire emeli poharát. Szóltak még azután *Döry* Pál alispán a magyar tulipánra, *Székly* Géza és *Varasdy* Lajos a főispánra emelvén poharukat.

A mindvégig igen barátságos, lelkes és nemes értelemben vett magas hangulatban lefolyt diszebed öt óra után a főispán asztalbontásával ért véget.

A kivilágítás.

Este 8 órakor fényárban uszott Szekszárd belső területe; az alsó sétateren, a fő- utcán és a székházhoz vezető uton levő házaknak, valamint a székház előtti teret körülövező épületeknek ablakai sűrű gyertyasorokkal voltak kivilágítva; a villanytelep vezetője a székházhoz vezető uton még két ivlámpát helyzetetett el; a városház homlokzatán lombkoszorúkkal övezett transparenten „Éljen gróf *Apponyi* Géza, Tolnavármegye főispánja“ felirat fénylett. Az utcákon az egész város népe ott hullámozott; a főispán *Simontsits* Elemér és *Jeszenszky* Andor kíséretében a sétáló közönség közé vegyülve gyalogosan járta be a kivilágított utcákat, a közönség fel-felujuló zajos éljenzése közben. — Impozáns volt a városháza, a katolikus kör, a főgimnázium és hatalmas homlokzatával az igazságügyi palota.

Felemlítjük még, hogy az ünnepség folyamata alatt igen számos üdvözlő távirat érkezett.

Az Apponyiak mint főispánok.

A nagyapponyi gróf *Apponyiakra* vonatkozólag első említést vármegyénk levéltárában a 18-ik század közepe tájáról találunk, amidőn gróf *Apponyi Lázár* nevében és megbízásából, annak teljhatalmu megbízottja és jószágkormányzója több különböző birtokokra nézve a vármegye előtt határpereket, tiltásokat és tiltakozásokat indít. Efficiele hártiltások és perek abban a régi időben minden birtokvétel vagy örökösödés vagy birtokadományozás alkalmával, az akkori törvények szelleméhez képest napi rendben voltak és igen becses adatokat szolgáltatnak a történet kutatók számára. E lap hasábjain azonban a családra vonatkozó és levéltárunkban található adatokat felsorolnom lehetetlen s ezuttal csupán arra szorítkozhatom, hogy most beiktatandó főispánunk Méltóságos nagyapponyi gróf *Apponyi Géza* úr nagynevű elődjének néhai gróf *Apponyi György* és gróf *Apponyi Antal* uraknak a főispáni székre történt beiktatásukról s az utóbbinak némely kiválóbb szerepléséről emlékezem meg ez alkalommal.

Gróf Apponyi György 1777—1782.

Amint vármegyénk volt főispánjainak névsorából is kitetszik, *Klimó* György pécsi püspök halála után gróf *Apponyi György* a hűgészti uradalom birtokosa nyerte el a főispáni széket vármegyénkben. Az erre vonatkozó királyi kinevezés magában véve is igen érdekes és latinból magyarra fordítva a következőképp hangzik:

Mária Terézia Isten kegyelméből özv. római császárnő, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát és Szlavon országok apostoli királynője, Ausztria főhercegnője stb. Tisztelendő, tekintetes és nagyságos, méltóságos, ugyan nemzetes és nemes szeretett hűveim. Mivel hívünk és őszintén kedveltünk tekintetes és nagyságos apponyi gróf *Apponyi György* kir. kamarásunk és magyar kir. helytartótanácsbeli tanácsosunknak irántunk való hűségében és hódolatteljes szolgálatkészségében megbízván, jeles arravalósága és érdemei így kívánván, most néhai tisztelendő *Klimó* György pécsi püspök halála és ez életből kimulása által ezen vármegye főispáni széke valószínűleg és törvényes birtokosára nézve tényleg üresedésben levén, ezen Tolnavármegye főispáni tisztjét vagyis hivatalát, annak szokott tiszteleti díszjeivel vagyis hivatalbeli törvényszolgáltatási hatalmával, előjogaival, szokott jövedelmeivel és hasznaival egyetemben kegyelmesen neki ajánlottuk és adományoztuk.

Ennélfogva ezt veletek ezen sorok után közölve, egyuttal erősen meghagyjuk és parancsoljuk, miképpen ezen kegyes ajánlatunkat megértvén, említett apponyi gróf *Apponyi György*öt úgy most, mint jövőben a ti igaz törvényes és kétségtelen főispántokul bírjátok, tartásotok és elismerjétek és erre nézve töle a szokott esküt elfogadván, őt a megillető tiszteletben részesítétek, — törvénylátás és itélethozatalban, továbbá a főispáni tisztet érintő mindenféle pörök, dolgok és ügyekben neki minden módon segítségül legyetek és engedelmeskedjétek, különben sem cselekedvén. Egyebekben hozzátok császárnői, királynői kegyes hajlandóságunkkal maradunk. Kelt Bécsben főhercegi városunkban 1777. május 16. án. *Mária Terézia* mp. gróf *Esterházy* Ferencz mp.

A vármegye a kinevezésről értesülvén, sietett üdvözölni új főispánját s igen hosszú, felette ékesen szóló, latin nyelven fogalmazott levélben üdvözölte a főispánt, aki erre hasonlóképp ékes latin nyelven válaszolt június 27-én. Sajnos, hogy a rendkívüli hosszú (a vármegye üdvözlő levele 14 írott nagy oldal) és az akkori szokás szerint hatalmas, egymásba fonódó körmönfont körmondatokkal szerkesztett leveleket e helyen még kivonatossan sem közölhetem.

Az ünnepélyes beiktatásra nagy előkészületet tettek, lóra ültették a vitézlő nemeseket, magyar és német gyalog csapatokat szerveztek. Maga a beiktatás a kinevezéstől számitott öt hónapra reá október 16-án történt; — de a seregek — banderium vagy

amint ők nevezték nemesi testőr csapat már október 8-án megkezdte a Hűgészre való felvonulást a mai völgyeségi, központi és dunaföldvári járásokból; egy részük Zombán keresztül a mai napig is használatos szekszárd—hűgészti országuton vonult, más részük Tolna—Fadd—Kajdacs—Pakson át összeszedelődve Kölesdnek tartott; amaz a németiség, emez a magyarság vonulási útja volt. A lovas nemesi testőrcsapatot bonyhádi *Perczel* Elek, mint kapitány vezette (Turmae nobilium capitaneus.) A szolgabírák és esküdtek gondoskodtak az összes lovas és gyalog hadak élelmezéséről s a szükséges előfogatokról, melynek költségeit a vármegye házi pénztárából fedezték.

A hadak élelmezését az átvonulási falkában szedték össze; igen érdekes a feljegyzett előfogatok és *porciók* száma. Tolna és Fadd adott Paksig 4—4 előfogatot, Gerjen adott Kölesdig 28 és Paks adott szintén Kölesdig 22 előfogatot, másfelől Zomba, Hűgészig 156 előfogattal állott ki.

Zomba község oda-vissza 185 font húst, 185 adag kenyeret, 93 iteze bort, 100 adag szénát, 100 mérő zabot szolgáltatott.

Fadd község 377 font húst, 303 kenyeret, 202 iteze bort, 493 csomó szénát, 343 mérő zabot szolgáltatott.

Kajdacs község 95 font húst, 95 kenyeret, 95 iteze bort, 147 csomó szénát és 95 mérő zabot adott.

Négy napig tartott a seregek felvonulása és négy napon át tartózkodtak Hűgészben. Ez utóbbi napokban *Rózsa* Sámuel hűgészti mézáros látta el őket hussal, kinek számlája a következő:

A nemesi lovasoknak négy napon át	214 font
Magyar gyalogosoknak á	99 frt. 396
Német gyalogosoknak két napra	152 "
Tolnai muzsikásoknak	48 "
A vármegyei komiszáriusnak	13 "

Összesen: 823 font hus,

hát még mennyi kenyeret, bort, szénát és zabot fogyasztottak el, ami nincs megörökítve! A tolnai német muzsikásokon kívül a magyarok is vittek magukkal cigányokat s így nagy vigassággal lehettek a vitézlő urak mind magyarok, mind pedig németek.

Az ünnepélyes beiktatás, ezen előkészületekből következően, bizonyosan igen fényes volt, de sajnos erről levéltárunkban semmi adat sincs.

Apponyi György gróf a főispáni tisztelet saját személyében három évig viselte; 1780-ban már kéri a nádort, hogy tekintettel hajlott korára, azon esetekben, midőn a vármegye gyűlésein személyes megjelenése lenne szükséges, fiát *Antal* grófit küldhesse helyettesül. Gróf *Esterházy* Ferencz nádor ezen óhajtsába beleegyezett azon feltétellel, hogy a helyettesítés esetről-esetre bejelentendő s a főispán az erre nyerendő felsőbb rendelkezésekhez alkalmazkodjék.

A főispán, a nádornak ezen helyettesítési engedélyéről Pozsonyban 1780. január 29-én kelt levelében értesítette a vármegye közönségét. A vármegye azután hosszú levélben üdvözölte a főispáni helytestet, aki akkor már kir. kamarás és a magyar kir. helytartótanács tagja volt. Az üdvözlést azután 1780. ápril. 2-án Pozsonyban kelt levelében köszönte meg a vármegyének.

Gróf Apponyi Antal 1790—1811.

A tíz évvel előbb helyettesül kinevezett *Antal* gróf 1780 után még két évig, atyjának az elők sorából történt elköltözködéséig volt helyettes. Azután nyolcz éven át három más családból való főispán volt; míg nyolcz év után ugy az országos ügyekben, mint a helyettes főispáni székekben jeles érdemeket szerzett főurat a király 1790-ben vármegyénk valószínűleg főispánjává nevezte ki.

1791. ápril. hó 12-én tartott vármegyei közgyűlésen jelentette be gróf *Zichy* Ferencz mint kiküldött beiktató királyi biztos, hogy a beiktatás napját az évi május hó 9-ére tűzte ki.

Erre azután a közgyűlésből kifolyólag üdvözölte a főispánt s egyuttal meghívták a szomszédos vármegyéket, végül a beiktatásra vonatkozó előkészületekről tanácskoz-

tak s a következő főbb pontokban állapodtak meg.

1. Két nemesi lovas testőrcsapatot szerveznek; az egyenruhába öltöző első csapatot *Jeszenszky* Sándor alispán, mint az egész seregnek kapitánya fogja vezetni s a Pozsonyból jövő főispánt, valamint a beiktató *Zichy* grótot Csernéd pusztánál fogadja. A másik csapatot, melyet egyenruha nélkül a nemesek közül állítanak össze, *Cseh* László főszolgabíró vezeti, s a két grótot Hidegkut tájékán várják.

2. Egy magyar és egy német gyalog csapat Hűgészben a várkastélyig fog sorfalat állani, egy felől a magyar, másfelől a német sorakozván.

3. A szekszárdi lakosok a bíró és jegyző vezetésével ünnepi ruhába öltözve s a magyar muzikus cigányokat is magukkal vevé, Hűgészben hódoló üdvözlettel és zeneszóval fogadják a főispánt.

4. Mivel minden áldás és jótétemény Istentől jön, a beiktatás alkalmával hálaadó istentisztelet tartására a pécsi püspököt felkérlik.

5. Az alispán, *Sztankovánszky* György főszolgabíró, *Dörny* Ferencz, *Nunkovich* Ferencz táblabírák és *Tahy* Antal főadószedő Ozoráig eléje mennek a főispánnak és ott a karok és rendek nevében üdvözlik.

6. *Bezerédy* Ignác, *Dörny* Ádám *Hiemer* Ignác, *Kliegl* Sándor, *Perczel* Ignác és *Zsigmond*, *Dörny* László, *Kis* Ignác és *János*, *Balogh* Ferencz és *Ádám*, *Rosthy* Ferencz és *István* és *Kovarszky* Márton urak élén *Szulovszky* Lajos főszolgabíró Hidegkútnál üdvözli a főispánt.

7. Hűgészben a Styrum-Lyburg grófok, a pécsi püspök, a szomszédvármegyék küldöttségei és a többi főúri és nemesi rendek üdvözlik a karok és rendek nevében.

8. A beiktatás napján, a beiktató gyűlésen ősi szokás szerint *Dörny* Nep. János vármegyei főjegyző fogja ékes latin nyelven üdvözölni.

9. A seregek, hajduk és kocsik költségeire a vármegye pénztárából 3864 frt 50 krt kiutaltványoztak.

Képzeltető, hogy ez a beiktatás is minő fényes ment végbe, sajnos, hogy magáról a beiktatási aktus lefolyásáról ismét nincs semmi adatom.

Gróf *Apponyi Antal*nak politikai irányu eüteljesebb szereplése a napoleoni időkre esik; amidőn a trónhoz való hűséges ragaszkodással és lángoló hazaszeretettel Napoleon mézes ígéréteitől el nem kábitva, a tornyosuló veszedelmeket felismerve, a vármegyei közgyűlésen a karokat és rendeket felkelésre és segély adásra buzdította.

1809 márczius 15-én Szekszárdon — az akkori szokástól eltérően — ékes magyar beszéddel nyitotta meg a vármegye közgyűlést; ez a beszéd rövid kivonatban a következő:

„Igen örülök, hogy a tekintetes karok és rendek ilyen nagy számban megjelentek s ezen örvendezésem különösségét abba helyezem, hogy a vármegye érdemes tagjai, magyar hazánk igaz fiai, vitéz eleink méltó maradéki a mostani súlyos körülményekben az ország polgári alkotmányának és a királyi háznak hathatós védelméről tanácskoznak és szükség esetén fegyverbe öltöznek. Mindenkinek arczáról látom a készséget és lelkesedést s ebből kiveszem, hogy mindnyájan látják a veszedelmet. — Török és tatár dulta országunkat, de azt szerencsésen által éltük, de most olyan veszedelem környékezi hazánkat, hogy ha ősi vitézséggel és értékkel el nem hártjuk, régi szabadságunk elvesz, tehát semmit, ami tőlünk telik, soknak nem tartatunk. Kétféle a segedelem; az egyik a nemzeti insurrectio, melyre törvény vezet és Isten segedelmevel e törvény szerint fel is állítjuk; a másodikra törvény nem kötelez, de kényszerít a veszedelem.”

A buzdító beszédre *Cseh* László alispán felelt a karok és rendek nevében szintén buzdítólag s kifejtette, hogy midőn ebben a tárgyban Szekesfejérvárott a vármegyék kiküldöttjei tanácskoztak, ő Tolnavármegye karainak és rendjeinek részéről kijelentette, hogy ad defensionem patriae pro viribus

conferre poterunt, Status et Ordines Comitatus Tolnensis nihil deesse patientur (amit a haza védelmére erőben össze tudnak hozni, Tolnavármegye karai és rendei semmiben sem maradnak hátra), egyuttal örömeinek ad kifejezést, hogy a főispán mellén a Lipót-rend keresztjét látja díszelni, amely újabb méltóságban örömteljesen kiáltja, hogy éltesse az Ur Isten sokáig, melyre azután a karok és rendek is nagy örömköltésben törtek ki.

A nemzeti felkelő sereget rövid két hónap alatt össze is állították; 1809 május 15-én volt Szekszárdon a sereg felett a szemle, melyen a főispán vezetésével megjelentek: a katonai parancsnok, a vármegye tisztviselői és a tekintetes karok és rendek nagy számban. A szemlére a nemesek a mai vásártér tájékán — akkoriban nagy mezőségen gyülekeztek. A főispán a sereghez a következő szép és lelkesítő magyar beszédet intézte:

Nemes felkelő sereg!

Ma, mondom, el nem hallgathatom az örömet, mely lelkemben felgerjed, hogy híres vitézségű nagyatyáink méltó maradékit bennetek szemlélhetem s látom a nagyatyák lelkeit sirjokból kikelni, belétek szállani, a hazáért, királyért és ősi szabadságért veletek együtt a zászlót követni. Fent kell tartanotok a magyar nemzet dicsőségét; nemes, nemzetes vitézek, nagy az, amiért indultok, azért menjetek nagy lelketekkel és kísérennek nagyatyáitok dicső lelkei, kísér benneteket az egész magyar hazának áldása és háladatos szive és mi mindnyájan, kik még nem állunk köztetek, de ha a haza úgy kívánja, utánatok indulunk. — Ezen zászlót, mely alá ma esküdtök, semmi viszontagságokban el ne hagyjátok, ahol leendetek, a föld népét kiméltétek, az erőszaktól óvakodjatok, mert ebben éppen annyi dicsőség fekszik, mint a vitézséggel megnyert győzelemben. Így fogjátok magatokat és az egész magyar nemzet dicsőségét megőrkíteni, mely most titeket áldásával és háladatosságával kísérvén utjaitokban, velem egy szóval kiáltja: Éljen! induljon, győzedelmeskedjen és borostyánnal felékesítve térjen vissza kebelünkbe a nemes magyar felkelő sereg!

Gróf Apponyi Antal 1811 május haváig viselte a főispáni tiszteletet s ekkor lemondott róla; a király május 6-án kelt leiratával tudatta a vármegyével, hogy a lemondást elfogadta s helyébe főispánul Amade Antal grófot, Zágráb vármegye főispánját nevezte ki. — Amade azonban úgy látszik nem lett beiktatva, mert az ő neve nem fordul elő a névsorban s Apponyi után közvetlen székelyi Majláth György van bejegyezve.

A lemondott főispán azonban továbbra sem szünt meg támogatni a vármegyét hathatós befolyásával és pártfogásával; továbbra is részt vett minden nevezetesebb mozgalomban s a vármegye mindig örömmel vonta be szeretett és érdemteltjes volt főispánját a közügyek intézésébe. Az érdemteltjesre nézve élénk világot vet az a levél, melyben a vármegye szokás szerint Amadét mint a lemondással egyidejűleg in flagranti kinevezett új főispánt üdvözölte. Ebben a levélben az üdvözlésről minél kevesebbet, de a volt főispán érdemeiről és távozása felett érzett fájdalomról annál többet olvasunk. Ez a kissé szokatlan üdvözlés alighanem szintén hozzájárulhatott ahhoz, hogy Amadé nem lett vármegyénk tényleges főispánja.

Még röviden meg kell említenem azt is, hogy Tolnavármegye első hiteles és pontos térképének rézbemetszési költségeire a volt főispán a högyészi uradalom részéről 500 forintot adományozott, melyről 1818 május 16-án tartott közgyűlésen értesült a vármegye közönsége. Ez a rézbemetszés és a róla készült térképnek egy példánya most a vármegyei múzeumnak egyik becses ereklyéje. A térképet Schnemann, a vármegye akkori hites mérnöke tervezte. A térképre nyomtatott dedicatit a vármegye már az akkori főispánhoz, Majláth Györgyhez intézhette, de Apponyi Antal gróf, volt főispán, bőkezűsége nagyrészt járult ahhoz, hogy a térkép elkészülhetett s a dedicatio után bátran oda metszethették volna arra a nagy réz-

tablára e szavakat is: partim ex sumptibus Magnifici Domini Comitis Antonii Apponyi de eadem, Supremi Comitatus benemeriti Incltyti Comitatus Tolnensis.

Ezen rövid visszaemlékezésemet gróf Apponyi Antal szép szavainak alkalmazásával fejezhetem be legméltóbban: „A dicső nagyatyák és elődök lelke szállja meg és kísérije minden utjaiban a nagyatyák méltó maradékát, vármegyénk boldogítására és dicsőségére; éljen méltóságos apponyi gróf Apponyi Géza ur, Tolnavármegye most beiktatott főispánja!

Kovács Aladár.

Tolnavármegye főispánjai.

Közlő: Kovács Aladár.

E hó 14-én nagy ünnepség színhelye lesz Szekszárd. Ekkor iktatják be a vármegye új főispánját, gróf Apponyi Gézát. Ez alkalommal úgy hiszem nem lesz érdek nélkül való a nagyközönségre nézve, ha egy kicsit visszatekintve a múltba s levéltári adatok alapján közlöm Tolnavármegye eddigi főispánjainak névsorát, úgy a hogy azt az elődök feljegyezték:

1000—1054-ig nem tudható, ki vagy kik voltak vármegyénk ispánjai.

1055. Fancel — egyuttal Baranyáé is. 1056—1106-ig nincs adat.

1107—1113-ig Saunik; 1114—1117-ig nincs adat.

1118—1126-ig Sergius; 1127—1130-ig nincs adat.

1131—1143-ig Joannes (János) 1144—1145-ig nincs adat.

1146—1153-ig Gervasius; 1154—1156-ig nincs adat.

1157—1163-ig Marcus (Márkus) 1164—1165-ig nincs adat.

1166—1180-ig Vitus, Vidus-nak is írva; magyar neve nyilván Vida ispán 1181—1182-ig nincs adat.

1183—1196-ig Pozvan, másutt Posvan-nak írva; ez az olvasás téves, mert a név helyes olvasása Poznan vagy Posnan, ami semmi más mint a Posnan nemzetség ősnének Hunt Posnan = Pázmán-nak neve. 1197-ből nincs adat.

1198—1211-ig Tiburtius, egyuttal Fejérmegyéé is. 1201-ben Bodrogye megye ispánságát is megkapta 1204-től egyuttal tárnokmester. 1212 és 1213-ból nincs adat.

1214—1227-ig Bagun egyuttal Fejérmegyéé is. Magyar neve Bágyon; 1216-tól csupán Tolnamegye ispánja.

1228-ban Hector, 1229-ből nincs adat.

1230—1238-ig Michael de Pakos sive de Paks — Pakos vagy Paks Mihály. Ez az ispán nyilvánvalóan már vármegyénk szülötte. 1239—1241-ig nincs adat.

1242—1244-ig Opour — Apor a hírneves erdélyi Apor család tagja. 1245—1247-ig nincs adat.

1248—1255-ig A Kalán nemzetségből való Nána. 1256—1258-ig nincs adat.

1259—1272-ig Herbordus. 1272-ben három ispán is volt, Herbort, Mihály — egyuttal veszprémi is — végül

1272—1273-ban Erdő.

1274—1280-ig a Sztáray család egyik őse Thyba.

1281—1291-ig Cosmas de Fonou = Fonyó Kozma; 1291-ben egyuttal kir. főudvarnok mester.

1291—1294-ig ismét a Pakos családból való Pakos György volt ispán; de az első két évben bizonytalan volt állása, mert 1291-ben Gregor, majd a Bodrogye megyei Mize is ispán volt; 1292-ben pedig Miklós nádor is előfordul.

1294—1298-ig Siklósi Jula egyuttal Baranyamegyéé is.

1298—1305-ig Kékynán nemzetségből való Ivánka. 1306—1307. nincs adat.

1308—1317-ig Gara János (a későbbi nádor?).

1319—1325-ig Veres László és 1325. második felében az Akos nembeli Tharkeői Iikch egyuttal Sáros és Somogy megyék ispánja.

1326—1334-ig Drugelh János; 1328-ban nádor lett és egyuttal Fejérmegye ispánja is.

1334—1341-ig Siklósi Péter.

1342—1355-ig Simontornyai Miklós egyuttal lendai várkapitány.

1356—1262-ig Rátolthi Leustach Szlavonia bánja és egyuttal Fejér és Somogy megyék ispánja.

1363—1370-ig Siklósi Giléth fia János, 1371—1373-ig Héderváry Miklós főajtónállómester, 1374—1379-ig Györgyi Bodó György főajtónállómester.

1380—1389-ig Siklósi Miklós. 1389—1393-ig Simontornyai Bubek István nádor és főlovászmester.

1395—1399-ig Mesztegnyői Zerechen János; 1399—1402-ig ugyanez és Ozorai Pipo.

1403—1418-ig Thamásy János Erdély vajdája 1410-től főajtónállómester.

1419—1432-ig Tamásy László szintén főajtónállómester, utóbb 1434—1443-ig Thamásy Henrik ki 1438-ban főudvarnokmester lett.

1444—1447-ig Ujlaki Miklós; 1448—1458-ig Szekcsői Herczeg Pál.

1460—1486-ig Györgyi Bodó Gáspár főasztalnok, majd főlovászmester; közben 1468—1469-ben János pécsi püspök is.

1488—1500-ig Dombó Pál; 1501—1502. nincs adat; 1502—1518-ig Gergely-lakai Buzlay Mózes főudvarnok és főlovászmester.

1519—1526-ig Paksi Paksy János (Pakos) és Mesztegnyői Zerechen János. Paksy János a mohácsi ütközetben hősi halált szenvedett s utána Zerechen egyedül volt ispán 1536-ig.

1537—1542-ig Verbőczy István egyuttal János király főkanczellárja, majd 1542-ben utána fia Imre akire nézve nem tudható meddig viselte a főispánságot, mert a törökök Tolnamegyét is elfoglalván az iratokból felderíteni nem lehetett. 1543—1559-ig nincs adat.

1560—1566 Zrinyi Miklós tárnokmester és Szigetvár főkapitánya.

Zrinyi Miklós Szigetvár vívásában a hazáért feláldozta hősi életét, elesett; ő utána 1688-ig senki sem volt főispán.

Szigetvár eleste után 120 évig nem volt vármegyénknek főispánja. A török hódoltság után közel 100 évig vármegyénk főispánságát a pécsi püspökség mellékjárulékanak tekintették.

Igy egymásután nyolcz püspök főispánunk volt:

1689—1696-ig Radonay Mátyás, — 1696—1699-ig Dolny István 1690—1703-ig ismét Radonay Mátyás; 1703—1732-ig Nesselrod Vilmos Ferencz; 1732—1735-ig gróf Turen Antal; 1736—1739-ig Cienfuegos Alvarus bibornok, 1739—1748-ig Karancsberényi Berényi Zsigmond, 1749. és 1750-ben a püspöki szék üres volt tehát főispánunk sem volt; 1751—1777-ig Klimó György.

Vármegyénk főispániszéke Klimó György halála után megszűnt a pécsi püspökség mellékjáruléka lenni. Világi — még pedig vármegyénkbeli főur — mostani főispánunk egyik őse Nagyapponyi gróf Apponyi György foglalta el a főispáni széket 1777-ben május 16-án. A főispáni tisztelet 1782-ig viselte; ez évben elhalálozván, utána 1782—1785-ig Radványi György Ferencz volt a főispán, azután pedig:

1785—1786-ig Sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi Ferencz.

1786—1890 miháldi báró Splényi József.

1790—1811-ig nagyapponyi gróf Apponyi Antal; ünnepélyes beiktatása volt 1791 május 9-én.

1811—1821-ig Székelyi Majláth György.

1821—1824-ig Radványi gróf György Ferencz administrator.

1825—1832-ig Ebeczki Tihanyi Tamás; 1833—1835-ig üresedés.

1836-ban gróf Eszterházy Károly helytartó. 1837—1845-ig ugyanő főispán.

— Folytatjuk. —